

ANGOR TUMANING IQTISODIY VA DEMOGRAFIK SALOHIYATI**Ortiqova Shahnoza Zokir qizi**

Termiz Davlat Universiteti talabasi

Eshboyev Asliddin Xudoyberdi o'g'li

Termiz Davlat Universiteti talabasi

Samadov Jamoliddin Eson o'g'li

Termiz Davlat Universiteti talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6799344>

Annotatsiya. Ushbu maqolada Surxondaryo viloyatining Angor tumani iqtisodiy ko'rsatkichlari, sanoat, qishloq xo'jaligi maxsulotlarini ishlab chiqarish hajmi va aholining demografik salohiyati tadqiq etiladi. Tuman aholisi orasida paydo bo'layotgan ish bilan bandlik muammolari, ishlab chiqarish korxonalarining rivojlanishiga ta'sir etuvuchi omillar o'rganilib taklif va tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: Iqtisodiy ko'rsatkichlari, qishloq xo'jaligi, tabiiy boyliklar, mehnat resurslari, aholi soni, aholining bandlik darajasi, ishlab chiqarish korxonalari.

ЭКОНОМИЧЕСКИЙ И ДЕМОГРАФИЧЕСКИЙ ПОТЕНЦИАЛ АНГОРСКОГО РАЙОНА

Аннотация. В данной статье будут рассмотрены экономические показатели ангорского района Сурхандарьинской области, объем производства промышленной, сельскохозяйственной продукции и демографический потенциал населения. Изучены проблемы занятости среди населения района, факторы, влияющие на развитие производственных предприятий, даны предложения и рекомендации.

Ключевые слова: экономические показатели, сельское хозяйство, природные ресурсы, трудовые ресурсы, численность населения, уровень занятости населения, производственные мощности.

ECONOMIC AND DEMOGRAPHIC POTENTIAL OF ANGOR DISTRICT

Abstract. In this article, the economic indicators of Angor District of the Surkhandarya region, the volume of production of industrial, agricultural products and the demographic potential of the population are investigated. The problems of employment among the residents of the district, the factors affecting the development of production enterprises were studied and suggestions and recommendations were given.

Keywords: economic indicators, agriculture, natural resources, labor resources, population, employment level of the population, production enterprises

KIRISH

Mustaqillik yillaridan boshlab kichik hududlarni o'rganishga e'tibor qaratila boshlandi. Holbuki, o'tgan asrda tadqiqotlar katta hududlar darajasida olib borilgan, bugungi kun tadqiqotlar ko'lami mikro-mintaqalar darajasida olib borilmoqda. Hozirgi davrda globallashuv, umumiylikdan tadqiqot maxsus, katta maydonlardan kichik maydonlarga xizmat qiladi chunki geografik hodisalarning kelib chiqishi va har qanday mintaqadagi hodisalar sabablari va oqibatlarini aniq ochib berish mukammal darajada olib boriladi. Respublika hududlarining ichki tarkibi quyidagilardan iborat O'zbekiston Respublikasi viloyatlar, tumanlar, shaharlar, shaharchalar, qishloqlar, ovular. Hududlarni kichik maydon yoki hududda o'rganish vujudga keladigan muammolarni yuzaki emas balki keng doirada, chuqur tadqiq etishga imkon beradi.

Angor tumani Surxondaryo viloyatining janubiy tumanlaridan biri hisoblanib, mustqallik yillarida anchayin tez rivojlandi. Angor tumani 1952 yil 16 aprelda Termiz va Sherobod tumanlari hududida tashkil e'tilgan. Viloyatning janubida Termiz shahridan 33 km shimoli-g'arbda joylashgan. Shimolda Qiziriq, Janubda Termiz tumanlari, Sharqda Jarqo'rg'on va G'arbda va Janibi-G'arbda Muzrabod tumanlari bilan chegaradosh. Maydoni 0.39 ming km², Surxondaryo viloyatining kichik tumanlaridan biri. Aholi soni 134,7 ming kishi (01.01.2021 yil ma'lumoti bo'yicha) ushbu ko'rsatkich bo'yicha Angor tumani viloyatda Boysun, Qiziriq, Termiz va Bandixon tumanlaridagina oldingi o'rinda turadi. Tuman sug'oriladigan hududda joylashgan, shuning uchun aholi zichligi yuqori har bir kilometr kvadratga 345 kishidan to'g'ri keladi bu esa Surxondaryoning o'rtacha aholi zichligidan 2.5 barobar yuqoridir.

TADQIQOT MATERIALLARI VA METODOLOGIYASI

Tadqiqot natijasida tumanning iqtisodiy rivojlanishida quyidagi ommilar muhim tasir ko'rsatishi aniqlandi:

- O'zbekistonda eng asosiy avtomobil transport yo'llaridan biri bo'lgan Katta o'zbek traktining ustida Toshkent-Termiz yo'nalishida joylashganligi.
- Viloyat markazi hisoblangan Termiz shahriga yaqin joylashganligi.
- Iqtisodiy jihatdan yaxshi rivojlanga Jarqo'rg'on tumani bilan chegaradosh ekanligi.
- Hududidan Qorasuv daryo va Zang kanallari va ulardan uzunroq bo'lgan Sherobod daryoning oqib o'tishi va hududda sug'orish maqsadlarida keng foydalanishga imkon borligi.
- Viloyat hududidagi eng katta savdo markazlaridan birining aynan Angor tumanida joylashganligi.

Tumanning viloyat miqyosida tutgan iqtisodiy o'rnida ushbu ommillar yetakchi ro'l o'ynaydi.

Shimolida Kiziriq, g'arbda Xotinrabort dashtlariga tutashgan. Shimolida Xovdog', janubi-sharqida Qoraqir qirlari bor. Ular orasida Kattaqum joylashgan. Iqlimi quruq subtropik iqlim. Qishi qisqa, iliq. Yanvarning o'rtacha temperaturasi 2 – 3°. Yozi issiq, davomli. Iyulning o'rtacha temperaturasi 31 – 32°. Yiliga 120 – 130 mm yog'in tushadi. Vegetatsiya davri 300 kun. Tuman hududining g'arbiy qismidan Sherobod daryosining quyi qismi oqib o'tadi. Zang kanalidan tarmoqlanadigan ariqlardan sug'oriladi. Tuprog'i bo'z, taqir, qumloq tuproq. Tuproq sho'rlanishini kamaytirish uchun tuman hududi bo'ylab shimoli-sharqdan janubi-g'arb yo'nalishida zovur qazilgan. Sho'ra, yantoq, jing'il, qiyoq, qamish, burgan kabi cho'l o'simliklari o'sadi.

Tuman aholining zichligi bo'yicha viloyatda yetakchi o'rinlarda turadi (har bir kilometr kvadratga 345 kishidan). Bunga sabab hududda sug'orish uchun yetarlicha maydonning mavjudligi va suv bilan yaxshi ta'minlanganligi. Tuman nomining ma'nosiga e'tibor qaratadigan bo'lsak bu nom bevosita qadimdan hududda obikor dehqonchilik qilinganligi bilan bog'liq. Hududning umumiy yer fondi 18.5 ming gektar shundan 15.8 ming gektarida ekin ekish maqsadida foydalaniladi.

TADQIQOT NATIJALARI

01.01.2021 ma'lumotlariga ko'ra tuman aholisi 134.7 min kishi bu Surxondaryo aholisining 5 foizi tashkil e'tadi. Yanvar oyida tuman aholisi 2020 yil 1-yanvariga kelib 2,6 ming kishiga yoki 2019-yil 1-yanvariga nisbatan 1,9% oshgan. 2019 yilga nisbatan 2020 yilda tuman aholisi

102 foizga oshadi .2019 yilda tumanda tug'ilish darajasi 26,7 promille, o'lim darajasi 1000 kishiga 4,5 ga, tabiiy o'sish esa 22,2 ga 1000 aholiga. 2020 yilda mos ravishda 21,6 promille. Bu ko'rsatkich 26,4; 4,8 ni tashkil etdi boshiga ming, 2020 yilda bu ko'rsatkichlar 9,8, mos ravishda; 0,5 promille [15]. Tuman aholisining jinsiy nisbati, ya'ni erkaklar va ayollar nisbati, sezilarli darajada farq qilmaydi. Jami erkaklar ulushi aholi 50,1%, ayollar ulushi 49,9% ga yetdi.[14].

№	Ko'rsatkichlar	Surxondaryo viloyati 2020 yil-mlrd so'm	Angor tumani 2020 yil-mlrd so'm	Tumanning viloyat hissasidagi ulushi
1	Sanoat	5515,9	123,6	2.2
2	Istemol tovarlari	2032,4	71,5	3.5
3	Qishloq xo'jaligi va baliqchilik	19921,9	1105,7	5.5
4	Asosiy kapital investitsiyalari	9923,0	255,6	2.5
5	Qurilish materiallari	4690,6	187,1	3.9
6	Chakana savdo aylanmasi	12352	533	11.3
7	Xizmat ko'rsatish sohalari	7919,7	257,9	3.2

1-jadval manba: Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari

Tumanning makroiqtisodiy ko'rsatkichlari tahlili shuni ko'rsatadiki, tuman iqtisodiyotining etakchi tarmog'i qishloq xo'jaligi hisoblanadi. Sanoat, qurilish va xizmatlarning ulushi nisbatan kichik. 1-jadvaldagi ma'lumotlardan ko'rinib turibdiki, chakana savdo, eksport, qishloq, o'rmon xo'jaligi va baliqchilikdan tashqari viloyatning barcha ko'rsatkichlarida tumanning ulushi ancha past. Tuman iqtisodiyotining asosini qishloq xo'jaligi tashkil etadi. Sanoat tarmoqlari nisbatan kam rivojlangan. Tumanda ovqat etakchi sanoat hisoblanadi. Tumanda 2020 yilda 123,6 mlrd.so'mlik sanoat mahsulotlari ishlab chiqarildi. Bu 106.2 ga nisbatan 2019% ga oshdi. Viloyat sanoat ishlab chiqarishida tumanning ulushi 2,2% ni tashkil etadi. Tumanda 2020 yilda 71,5 mlrd.so'mlik iste'mol tovarlari ishlab chiqarildi. Bu 117.7 ga nisbatan 2019% ga oshdi. Tuman sanoat ishlab chiqarish va iste'mol mollari ishlab chiqarish bo'yicha viloyatda 11-o'rinda turadi. So'nggi yillarda tumanda bozor iqtisodiyoti jadal isloh qilinmoqda. Tadbirkorlik rag'batlantirilib, kichik va o'rta biznesning roli oshirilmogda. 2020 yilda kichik va o'rta biznesning ulushi sanoatda 92,1%, investitsiyalarda 75,5%, qurilishda 100%, chakana savdoda 96,9%, jami xizmatlarda 85,2%, eksportda 53 foizni tashkil etadi. , Importda 7% va 88,2% ga yetdi. Joriy yilda tumanda sanoat mahsulotlari ishlab chiqarishda kichik biznesning ulushi 92,1% ni tashkil etdi . 1 yil 2020 yanvar holatiga ko'ra tumanda 213 sanoat korxonasi mavjud edi. Birgina 2020 yilda tumanda 94 ta yangi korxonaga ishga tushirildi.

MUXOKAMA

Tuman qishloq xo'jaligining bir necha sohaloriga ixtisoslashgan. Tumanda 2020 yilda 1105,7 mlrd.so'mlik qishloq xo'jaligi mahsulotlari ishlab chiqarildi. Bu borada viloyat yalpi qishloq xo'jaligi mahsulotining 5,5% ini tashkil etdi. Tuman yalpi qishloq xo'jaligi mahsulotida qishloq xo'jaligining ulushi yuqori bo'lib, 57,4% ni tashkil etadi. 2020 yilda qishloq xo'jaligi yalpi mahsulotining 70,2% dehqon (shaxsiy yordamchi xo'jaliklar), 18,6% qishloq xo'jaligi faoliyati bilan shug'ullanuvchi tashkilotlar, 11,2% xo'jaliklar tomonidan ishlab chiqarildi.

So'nggi yillarda tumanda transport va xizmat ko'rsatish ham rivojlangan. Ayniqsa, mustaqillik yillarida tuman markazidan o'tgan Termiz-Toshkent avtomobil yo'lining aylanma

yo'lini qurish va ishga tushirish hamda ichki yo'llarni ta'mirlash tumanda transportning geografik o'rnini yaxshilashga olib keldi.

Muxtasar qilib aytganda, tumanda ishlab chiqaruvchi kuchlarni oqilona joylashtirish va rivojlantirishda quyidagi masalalarni hal etish maqsadga muvofiqdir

Tumanning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida uning iqtisodiy va intellektual salohiyatidan samarali foydalanish talab etiladi.

XULOSA

Tumanning yer resurslari cheklangan. Bu yerda aholining o'sib borishi va iste'mol tovarlariga bo'lgan ehtiyojini hisobga olgan holda hamda mehnat resurslaridan samarali foydalanish uchun mahalliy xom ashyoni qayta ishlaydigan zamonaviy korxonalar qurish va faoliyat ko'rsatish maqsadga muvofiqdir [6]. Iqtisodiyotning turli sohalariga xorijiy investitsiyalarni jalb qilish orqali tumanning investitsion jozibadorligini oshirish, paxta bilan bog'liq to'qimachilik klasterini rivojlantirish. Shu bilan birga, sabzavot, poliz, xom meva, uzum va pilla xomashyosini qayta ishlaydigan zamonaviy korxonalar, xom ashyoni qayta ishlaydigan zamonaviy korxonalar qurilishi va ishga tushirilishi tumanning iqtisodiy rivojlanishini yanada oshiradi va iste'mol tovarlari ishlab chiqarishni ko'paytiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz.Toshkent.O'zbekiston, 2016.
2. Soliev.A O'zbekiston geografiyasi.Universitet.T:.-2014.
3. Ro'ziev.A Surxondayo geografiyasi .Jayxun.T:.-1996.
4. Surxondaryo viloyati statistika to'plami.Termiz-2018.
5. Abdunazarov.H.M Ortiqova.Sh.Z General Geographical Description Of Angor District Eurasian Journal of History , Geography and Economics VOLUME 3 December 2021
6. Rakhmatov A. F. Artikova Sh. Z. Development of Fishing Farms in River and River Areas of Surkhandarya Region Middle European Scientific Bulletin, VOLUME 17 Oct 2021
7. Rakhmatov A. F. Ortikova Sh. Z. Surxondaryo viloyati bog'dorchiligining geografik ko'rinishi Journal of Geography and Natural Resources <https://topjournals.uz/index.php/jgnr>